

ven bijvaksriptie, met pagina's en al, is niet gangbaar en had door de editor verwijderd moeten zijn (bijdrage Nissen, *passim*). De voorzichtigheidsformules die bij herhaling voorkomen : 'Dit artikel is een eerste schriftelijke neerslag... verdere studies zijn in voorbereiding' [40, noot 1]; 'We zullen ons hier nog niet wagen aan een volledige bibliotheekreconstructie' [66] maken de lezer nieuwsgierig waarom de bundel dan wel werd uitgegeven. De op diverse plaatsen merkwaardige stijbloempjes, zoals 'De hier gevolgde codicografische methode vond haar inspiratie in' [54] en het storend aantal drukfouten (zeer vele tientallen) wekken de indruk dat een en ander in grote haast is afgewerkt, terwijl er nu toch geen tentoonstelling wachtte.

Toch wil ik niet in mineur eindigen. De bundel biedt over uiteenlopende onderwerpen interessante informatie en brengt wie de catalogus uit 1981 bezit weer op de hoogte. Iets meer rust, wellicht een straffere hand van de editor voor zijn contribuanten (maar wie kan daar altijd de hand aan houden?) zou de kwaliteit vergroot hebben.

Jos. M. M. Hermans

1 Zie I. Schunke, *Studien zum Bilderschmuck der deutschen Renaissance-Einbände* (Beiträge zum Bibliothekwesen VIII; Wiesbaden, 1959) hoofdstuk 8, waar ook de oudere literatuur.

L. Th. Lehmann, *Galleys in the Netherlands* (Amsterdam: Meulenhoff, 1984, 109 biz., f30,-, ISBN 90 290 1854 2).

Als men het in de Lage Landen — en elders — over galeien heeft, denkt men veelal aan de schepen van het Middellandse-zeegebied, zoals die daar tot in de achttiende eeuw werden gebouwd. Toch waren soortgelijke schepen helemaal niet vreemd in de Nederlanden, hoewel dat bij de meeste auteurs niet bekend schijnt te zijn. Het is de verdienste van de auteur een eind gemaakt te hebben aan deze onbekendheid. Hij deed dit door op zeer diepgaande wijze en aan de hand van talrijke bronnen aan te tonen dat galeiachtige schepen hier reeds in het begin van de veertiende eeuw in de vaart waren en dit bleven tot ver in de zeventiende eeuw. Daarbij hoeft men zich niet direct voor te stellen dat deze schepen geheel geleken op de mediterrane typen, hoewel dat in het begin van de zeventiende eeuw wel het geval blijkt te zijn.

De kennis over de galeien in de Nederlanden is vrij fragmentair. De oudste beschrijving dateert uit 1450 en betreft de Bourgondisch-Vlaamse galei La Gaillarde van Duinkerke. De auteur ontleedt die beschrijving door ze te vergelijken met deze van de Venetiaan Georgio Timbotta of Trombetta (ca. 1450). Daarbij blijven echter nog heel wat vragen open, mede door de onvolledigheid van het Duinkerkse document. Ook is er het bijkomende probleem van het taalgebruik dat rijst bij het verklaren van de ten dele Vlaamse, Franse en Italiaanse vaktermen. Dit stelt zich bij alle volgende studies, want op galeien werd zowel in Frankrijk als in Italië een afzonderlijke vaktaal gebruikt die niet toepasselijk was voor 'gewone' schepen. Dit verschil in taalgebruik vergt van de lezer de grootste aandacht en feitelijk ook enige voorkennis van de bouw van een galei. In dit verband zouden de reconstructie-tekeningen die in het werk zijn opgenomen, meer nut gehad hebben indien daarbij ook de benamingen van een aantal onderdelen vermeld waren geweest.

In de loop van de tachtigjarige oorlog werden ondermeer op de Zuiderzee en op de Noordzee gevechten geleverd waarbij galeien betrokken waren uit Amsterdam, Medemblik, Enkhuizen, Hoorn, Dordrecht, en andere steden. Uit de bestekken van ondermeer de 'rode' en de 'zwarte' galei treden bijzonderheden naar voren in verband met de inrichting, de roeibanken, de wijze van roeien, de bemanning, de bewapening. Deze gegevens worden vergeleken met die welke terug te vinden zijn bij eigentijdse auteurs, zoals de Italiaan Bartolomeo Crescentio (1602) en de Fransman J. A. Barras de la Penne (1707-1727). Een bijzonder uitgebreide studie is gewijd aan de ontleding van de resolutie van de Staten van Holland met betrekking tot de bouw van een aantal galeien, ondermeerde 'rode' en 'zwarte' galei die werden gebouwd om op te treden tegen de galeievloot van Frederico Spinola die haar basis had te Sluis. De resolutie wordt in haar geheel afgedrukt (in het Nederlands) en vertaald. De 21 paragrafen worden diepgaand ontleed en in details vergeleken met de vermeldingen die door talrijke eigentijdse auteurs neergeschreven werden. Er wordt ook wel naar een aantal gravures verwezen waarop Nederlandse galeien werden afgebeeld. Het ontbreken van enkele van deze prenten in het werk lijkt mij een tekort, want daarop zou ook bekeken kunnen worden hoe ondermeer de tuigage eruit zag. Die komt in het werk nauwelijks aan bod.

De vertaling van de zeventiende-eeuwse technische beschrijving van een Nederlandse galei is een niet te onderschatten opgave omdat hier weer gebruik werd gemaakt van de 'gewone' vaktaal die vergeleken moest worden met de speciale Italiaanse en Franse termen. De auteur is daar echter goed doorheen gekomen. Hoe in de zeventiende eeuw getracht werd inlichtingen in te winnen over de schepen van andere mogendheden, blijkt uit het hier opgenomen spionageverhaal over Cort Sieversen en diens activiteit in Zweden. Het boek bevat verder een zeer uitgebreide bibliografie en een index naast negen reconstructietekeningen van de Amsterdamse galei Neptunus.

J. van Beylen

M. G. Buist, e.a., ed., *Historisch bewogen. Opstellen over de radicale reformatie in de 16e en 17e eeuw. Opstellen aangeboden aan prof. dr. A. F. Meilink bij zijn afscheid als hoogleraar in de sociaal-religieuze geschiedenis aan de Rijksuniversiteit te Groningen* (Groningen: Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis, 1984, 198 blz., f47,50, ISBN 90 6243 036 8).

Dat in de loop van de negentiende eeuw de belangstelling voor het anabaptisme en andere radicale varianten van de reformatie beduidend toenam, was in niet geringe mate te danken aan de nog jonge socialistische beweging. Denkers uit die hoek hielden zich vaak en graag bezig met mensen als Thomas Müntzer en de revolutionaire dopers, in wie ze voorlopers van hun eigen streven vermoedden. Engels noemde in 1889 in een brief aan Kautsky de reformatie in Duitsland de eerste burgerlijke revolutie 'in religieuze Verkleidung' en Kautsky zelf wijdde in 1894 het tweede deel van zijn *Vorläufer der neueren Sozialismus* aan *Der Kommunismus in der deutschen Reformation*.

In onze tijd is dat samengaan van socialistisch denken en belangstelling voor radicale reformatoren uit de zestiende eeuw nog te herkennen in het werk van de Groningse hoogleraar in de sociaal-religieuze geschiedenis, A. F. Meilink. Zijn